

Небитов Андрій Анатолійович,
*здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ, ПОТЕРПІЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Захист людини від протиправних посягань є обов'язком держави, у тому числі від такої ганебної діяльності, як сексуальна експлуатація, що може відбуватись під час вчинення різних злочинів. Перш за все, вона найчастіше виступає метою торгівлі людьми. Останніми роками реєструються сотні таких злочинів: 2008 рік - 322; 2009 рік - 279; 2010 рік - 257; 2011 рік - 197; 2012 рік - 155; 2013 рік - 185. Ще більше виявляється випадків створення або утримання місць розпусти і звідництва: 2008 рік -

584; 2009 рік - 627; 2010 рік - 666; 2011 рік - 655; 2012 рік - 534; 2013 рік - 683. Також велика кількість встановлених фактів учинення сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією: 2008 рік - 317; 2009 рік - 259; 2010 рік - 264; 2011 рік - 266; 2012 рік - 182; 2013 рік - 370. За цими злочинами стоять долі тисяч людей, яких втягують різними способами в сферу надання сексуальних послуг. Вони потребують багатоаспектної допомоги, що включає також захист їх прав.

Дослідження у сфері протидії сексуальній експлуатації проводили багато вчених, зокрема Н. Н. Ахтирська, О. М. Джужа, О. М. Ємець, В. М. Куц, К. Б. Левченко, І. А. Шваб та інші. В той же час, проблема надання допомоги постраждалим людям залишається сьогодні актуальною для країни. Цим обґрунтовується поставлена нами мета щодо висвітлення особливостей захисту прав осіб, потерпілих від сексуальної експлуатації.

Проведений аналіз законодавства у цій сфері дозволяє відзначити, що юридичні особливості надання допомоги та захисту прав жертв сексуальної експлуатації, яка виступає у більшості випадків метою торгівлі людьми, відображені в п'ятому розділі Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [1]. Для ефективної допомоги таким особам та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. Особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та до органів внутрішніх справ щодо захисту прав і свобод. Після цього така людина має право до прийняття рішення про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, на забезпечення особистої безпеки, поваги, а також на безоплатне одержання: інформації щодо своїх прав та можливостей, викладеної мовою, якою володіє така особа; медичної, психологічної, правової та іншої допомоги незалежно від місця проживання; тимчасового розміщення у закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Подальше дослідження проблеми показало, що захист жертв сексуальної експлуатації відбувається не тільки як постраждалих від торгівлі людьми. Кримінально-процесуальне законодавство передбачає правовий захист особи, яка потерпіла від злочину, у тому числі пов'язаного з сексуальною експлуатацією. Права потерпілого визначені у статті 56 Кримінального процесуального кодексу [2]. Так, серед наведеного там переліку, є право, за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла, що особливо актуальним для захисту жертв сексуальної експлуатації. На законодавчому рівні така робота регламентується Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3], у якому визначено, що до осіб, які мають право на забезпечення безпеки відносяться особи, які заявили до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брали участь чи сприяли виявленню,

попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень, а також потерпілі та їх представники у кримінальному провадженні. Здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю, тобто по злочинам, пов'язаним з сексуальною експлуатацією, на органи внутрішніх справ, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи.

Окремо зауважимо, що світовим співтовариством та Україною особлива увага справедливо приділяється захисту дітей від сексуальної експлуатації, як найбільш вразливої з віктимної точки зору частини населення. Так, 25 жовтня 2007 року в місті Ланцароте вчинено Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [4], яка ратифікована у нас 20 червня 2012 року. Відповідно до статті 14 Конвенції [4] Україна, вживає необхідних законодавчих або інших заходів для допомоги у фізичній та соціальній реабілітації жертв у короткий та довгий строки. Ці заходи повинні враховувати належним чином погляди, потреби та інтереси дитини. Якщо батьки або особи, які дбають про дитину, мають стосунок до сексуальної експлуатації або сексуального насильства стосовно неї, процедури втручання охоплюють можливість усунення ймовірного злочинця, а також можливість вилучення жертви з її сімейного оточення. Умови й тривалість такого вилучення визначаються відповідно до найкращих інтересів дитини. Держава вживає необхідних законодавчих або інших заходів для надання, де це можливо, особам, близьким до жертви, медичної допомоги, зокрема термінової психологічної допомоги. Крім того, Україна вживає заходів відповідно до умов свого національного законодавства для співробітництва з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями або іншими елементами громадянського суспільства, яких залучено до надання допомоги жертвам.

Роботу із захисту та реінтеграції потерпілих від сексуальної експлуатації та торгівлі людьми проводить Міжнародна організація з міграції, зокрема шляхом надання їм допомоги безпосередньо або через мережу громадських організацій-партнерів. Відзначимо також вагомую роль у такому процесі Міжнародного правозахисного центру «Ла Страда- Україна» [5], що здійснює заходи із допомоги постраждалим за такими напрямками: організація та надання допомоги потерпілим, а також членам їх родин: медична, психологічна, юридична допомога, надання тимчасового притулку, соціальний супровід та інше; організація та надання допомоги дітям, потерпілим від торгівлі людьми, сексуальної експлуатації та насильства; допомога та сприяння у пошуку українських громадян, які зникли за кордоном, та у поверненні в Україну; співпраця з дипломатичними установами зарубіжних країн в Україні та дипломатичними установами України за кордоном з метою надання допомоги потерпілим; робота по укріпленню мережі фахівців міжнародних, урядових та неурядових організацій з метою надання допомоги потерпілим; підготовка методичних матеріалів для соціальних працівників та представників неурядових організацій по наданню допомоги; підготовка, видання та розповсюдження

інформаційних матеріалів для осіб, які постраждали від торгівлі людьми та насильства, у тому числі сексуального.

Проведене дослідження питання про захист прав жертв сексуальної експлуатації дає можливість зробити висновок про те, що в Україні захист прав таких людей відбувається на різних рівнях в залежності від конкретної ситуації та юридичного статусу особи. Перш за все, захист їх прав здійснюється як осіб, постраждалих від торгівлі людьми (яка в більшості випадків здійснюється з метою сексуальної експлуатації) та насильства (у тому числі сексуального), а також як потерпілих у кримінальних провадженнях.

Для надання допомоги особам, потерпілим від сексуальної експлуатації, активно залучаються можливості міжнародних та неурядових організацій. При цьому враховується вік, стан здоров'я, стать і спеціальні потреби постраждалих людей. Особлива увага приділяється захисту дітей від сексуальної експлуатації, для чого утворюється відповідне правове забезпечення на міжнародному та національному рівні. Україна вживає необхідних законодавчих та інших заходів для допомоги у фізичній та соціальній реабілітації жертв у короткий та довгий строки. Ці заходи враховують належним чином погляди, потреби та інтереси дитини. Для захисту прав осіб, потерпілих від сексуальної експлуатації, повинні спільно плануватись та проводитись відповідні заходи як правоохоронними і державними органами, так громадськими організаціями, що має забезпечити надання необхідної допомоги постраждалим людям.

Список використаних джерел:

1. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2012. - № 19—20.— Ст. 173.
2. Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 року // Голос України від 19 травня 2012 року. — № 90—91.
3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року N 3782-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР).— 1994. — № 11. — ст. 51.
4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення: Учинено в місті Ланцароте 25 жовтня 2007 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу :
<http://zakon1.rada.gov.ua>,
5. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна» [Електронний ресурс]. — Режим доступу :
<http://la-strada.org.ua/>